

UNIVERSITEIT UTRECHT

Tragiek van de tussengeneratie: communicatie over emotionele problemen van allochtone jongeren in vergelijking met autochtone jongeren.

---

*Een kwalitatief onderzoek naar de perceptie van en communicatie over
emotionele problemen van allochtone en autochtone jongeren in Nederland*

Masteronderzoek 2011-2012

Utrecht, 18 juni 2012

Zakiya el Yattioui, 3370143

Begeleidster: dr. J.A. Westerbeek Van Eerten

Universiteit Utrecht

Faculteit Sociale Wetenschappen

Master Jeugdstudies

Samenvatting

Achtergrondinformatie

Allochtone jongeren zijn ondervertegenwoordigd in de geestelijke hulpverlening, en hun ouders herkennen minder vaak de problemen, terwijl ze een gelijke kans hebben op internaliserende problemen als autochtonen. De manier waarop ouders met hun kind over emoties praten, en andersom, kan de herkenning beïnvloeden, en verklaren waarom zij minder geneigd zijn hulp in te schakelen.

Doel

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de perceptie van jongeren van hun emotionele problemen en manier van communiceren hierover.

Methode

Achtentwintig Marokkaanse, Turkse en autochtone jongeren hebben deelgenomen aan dit kwalitatieve onderzoek. De helft van deze jongeren heeft ouders die de problemen van hun kind herkenden, de andere helft niet.

Resultaten

Beide groepen (allochtone en autochtone) jongeren hebben dezelfde opvatting over emotionele problemen. Allochtone jongeren ervaren echter meer problemen in de communicatie over gevoelens met hun ouders en anderen. Cultuur vormt hierbij een belangrijke verklaring.

Conclusies

Allochtone jongeren hebben te maken met twee culturen wat betreft het uiten en communiceren van hun emoties. Ze zijn aangewezen op hun familie (ouders) in het oplossen van problemen, maar vinden hier niet de mogelijkheid om over gevoelens te praten met hen.

Trefwoorden: Allochtone jongeren; autochtone jongeren; cultuur; communicatie; emotionele problemen

Abstract

Background

Immigrant adolescents are underrepresented in the mental healthcare, and their parents recognize less often the problems, while they are at equal risk of internalising problems as non-immigrant adolescents. The way parents talk about emotions with their child, and vice versa, could affect this recognition, and explains why they are less likely to get help.

Aim

The aim of this study is to gain insight into adolescents' perception of their emotional problems, and way of communication.

Method

Twenty-eight Moroccan, Turkish and native Dutch adolescents participated in this qualitative study. Half of these adolescents have parents who recognized the problems of their child, the other half did not. The average age of the participants is 15 years.

Results

Both groups of adolescents (immigrant and native Dutch) have the same perception of emotional problems. Immigrant adolescents experience more problems in the communication with their parents and others. Culture serves as an important explanation for this.

Conclusions

Immigrant adolescents have to deal with two different cultures when it comes to their expression and communication of emotions. They rely on their family (parents) in solving their problems, but do not find the opportunity to talk about their feelings with them.

Keywords: Immigrant adolescents; native Dutch adolescents; culture; communication; emotional problems.

1. Inleiding

In Nederland is er sprake van een ondervertegenwoordiging van allochtone jongeren in de (vrijwillige) geestelijke hulpverlening. Zij hebben een twee tot drie keer zo kleine kans om gebruik te maken van deze zorg als autochtone jongeren (Boon et al., 2010). Marokkaanse en Turkse jongeren hebben hierin zelfs een nóg kleinere kans dan Surinamers en Antilianen (Boon et al, 2010). Ook in Amerika maken blanken meer gebruik van de geestelijke gezondheidszorg dan Afro-Amerikanen (Kessler et al., 1994; Diala et al., 2000).

Er worden verscheidene verklaringen gegeven voor de ondervertegenwoordiging. Zo zouden allochtone ouders een andere perceptie hebben van internaliserende problemen (Cauce et al., 2002; Kessler et al., 1994), een andere houding hebben ten aanzien van het zoeken naar psychische hulp (Kessler et al., 1994), de problemen van hun kind minder goed herkennen, en zou er sprake zijn van een laag vertrouwen in de Nederlandse hulpverlening (Cauce et al., 2002; Vollebergh, 2008).

Er lijkt dus een zekere terughoudendheid te zijn onder allochtone jongeren - met name Turkse en Marokkaanse - in het gebruik van professionele hulp. Deze jongeren zijn hiervoor onafhankelijk van hun ouders. Cauce en collega's (2002) hebben een verklarend model opgesteld dat verschillende fasen onderscheidt in het hulpzoekgedrag van etnische minderheden, waarbij een grote rol weggelegd is voor de sociaal-culturele context. Dit model zal hieronder beschreven worden.

1. Fase van probleemherkenning en definiëring

Fase 1 bestaat uit het erkennen dat er sprake is van een (emotioneel) probleem en de behoefte aan psychische hulp. Deze behoefte kan volgens Cauce (2002) op twee manieren ingedeeld worden, namelijk als een door epidemiologisch onderzoekers gedefinieerde behoefte, of als een subjectieve behoefte, waarbij in beide gevallen de culturele en sociale context een rol speelt. Cultuur zou een rol spelen in probleemperceptie en herkenning, en daarnaast in het accepteren van bepaalde psychische symptomen als normaal. Ook de sociale norm voor gewenst en ongewenst gedrag speelt mee. Wanneer een kind bijvoorbeeld opgroeit in een omgeving waarin geweld 'gebruikelijk' is, zal een ouder minder snel het gewelddadige gedrag van zijn eigen kind als afwijkend beschouwen. Dit vinden we tevens terug in de discrepantie tussen ouders en kinderen in het rapporteren van emotionele problemen. Van Roy et al (2010) vindt in zijn onderzoek naar de rapportage van problemen van kinderen tussen de 10 en 13 jaar in Noorwegen, dat zij meer symptomen van probleemgedrag rapporteren dan hun ouders. Zwirs et al (2006) stelt dat etniciteit een factor vormt in het op de hoogte zijn van de geestelijke gezondheidsproblemen van adolescenten door ouders. Etnisch culturele factoren zouden effect hebben op zowel de ouderlijke als kinderlijke interpretatie van, en de respons op geestelijke gezondheidsproblemen van jongeren. Verhulp & Vollebergh (2012)

zien dan ook een verband tussen enerzijds het identificeren van problemen en anderzijds het overgaan tot het zoeken naar geestelijke gezondheidszorg. Immigranten ouders zouden volgens hen minder geneigd zijn om bij hun kind emotionele problemen te onderkennen en te rapporteren (Garland et al, 2005).

2. Fase waarin besloten wordt om hulp te zoeken

In deze fase stelt Cauce et al. (2002) dat men pas overgaat tot het zoeken van hulp als een psychisch probleem erkend wordt als ongewenst, en niet vanzelf verdwijnt. Het erkennen kan door de jongere zelf of door de ouder gedaan worden, alhoewel zij kunnen verschillen in de inschatting van de ernst van het probleem. Het tweede punt is lastiger, aangezien het daarbij gaat om het bepalen of een probleem vanzelf overgaat of dat externe hulp nodig is. Vooral antisociale gedragingen en emotionele instabiliteitsproblemen in de adolescentie worden al snel geschaard onder gedrag dat bij die levensfase hoort.

Het culturele aspect komt hier ook weer om de hoek kijken, namelijk bij de beoordeling van psychische problemen als iets dat vanzelf verdwijnt als je er maar niet aan denkt (Cauce et al., 2002). Cauce spreekt verder van een zekere schaamte die een rol speelt in sommige culturen, die ervoor zorgt dat men psychische problemen voor zichzelf houdt. Het inschakelen van professionele hulpverlening wordt hierbij gezien als gezichtsverlies.

3. Fase van hulpselectie

De derde en laatste fase hangt net zoals de voorgaande twee fasen nauw samen met cultuur. Cauce et al (2002) stelt namelijk dat de invloed van de intrinsiek sociale groep (familie en vrienden) groter is bij etnische minderheidsgroepen met een collectivistische cultuur waarbij het oplossen van problemen in eigen kring (vooral familie) de norm is. De stap naar professionele hulp is hierdoor groot, vanwege de negatieve gedachten die de omgeving over deze externe hulp heeft.

In alle drie de fasen van Cauce's model (2002) lijkt communicatie een rol te spelen. Vandaar ook dat het accent vanaf nu komt te liggen op de mogelijke rol die communicatie speelt in het herkennen en benoemen van emotionele problemen.

Communicatie

Nu we gekeken hebben naar het hulpzoekproces en hebben kunnen constateren dat er terughoudend gereageerd wordt op psychische problemen in bepaalde etnische minderheidsculturen (Cauce et al., 2002), en er een discrepantie is tussen probleemrapportage door ouder en kind, rijst de vraag hoe we dit nog vrij onbekende gebied verder kunnen verkennen. Een mogelijke verklaring kan gevonden worden in de hoek van communicatie. Met communicatie wordt

de wijze waarop en de mate waarin kinderen met hun ouders of anderen praten over hun emotionele problemen bedoeld. Immigranten ouders zouden minder of op een andere manier over het welzijn van hun kind praten (Verhulp et al., manuscript), waardoor een discrepantie in rapportage van emotionele problemen ontstaat.

Omdat er nog maar sinds kort aandacht is voor internaliserende problemen bij allochtonen en hun hulpzoekgedrag, is er nog weinig bekend over de communicatieprocessen die zich binnen het gezin afspelen tussen ouder en kind. Een kwalitatief onderzoek dat zich hier wel op gericht heeft is dat van Pels (1996). Zij stelt dat de schaamte in Marokkaanse gezinnen de communicatie met ouders sterk aan banden legt. Vooral van de dochters wordt verwacht dat ze een zekere schaamte kennen, waarbij gedacht moet worden aan een bescheiden houding ten overstaan van volwassenen, het vermijden van elke verwijzing naar seksualiteit, en het gedrag en de uitingen ten overstaan van de andere sekse. Bouman (2010) constateert daarbij dat er sprake is van eenrichtingsverkeer in communicatie tussen Marokkaanse ouders en hun kind, waarbij het gesprek vooral gericht is op het uitspreken van regels, en er op onderwerpen als seks en liefde een taboe rust. Novin (2011) onderscheidde in haar kwantitatieve onderzoek drie groepen, namelijk autochtoon Nederlandse, Marokkaans Nederlandse en autochtoon Marokkaanse adolescenten, en vroeg hen middels vragenlijsten naar hun emotioneel bewustzijn, sociaal functioneren, vertrouwen in anderen en internaliserende problematiek. Een conclusie die hieruit volgde was dat bij Nederlands autochtone jongeren het delen van emoties en interesse voor andermans emoties voor minder internaliserend gedrag zorgde, terwijl dit bij de autochtoon Marokkaanse jongeren juist voor meer sociale angst zorgde. Wat betreft de emotieregulering en communicatie, concludeerde de onderzoeker dat er weinig verschil is tussen het emotioneel functioneren van Marokkaans-Nederlandse en autochtone jongeren in Nederland. Zowel in hun erkenning, uiting, regulatie en communicatie van emoties komen Marokkaans Nederlandse jongeren overeen met Nederlands autochtone jongeren. Wat betreft de situaties in familieverband, vertonen zij echter meer overlap met Marokkaanse jongeren die in Marokko wonen.

Pels (1996) richtte zich daarnaast op de aard van de gesprekken die Marokkaanse moeders voeren met hun kind, en stelde vast dat deze per generatie en opleidingsniveau verschilt met die van andere moeders. Zo praten Marokkaanse moeders van een oudere generatie, en lager opgeleiden, minder vaak met hun oudere kinderen en nemen deze gesprekken de vorm van eenrichtingsverkeer aan, waarbij praten op preken lijkt (Pels, 1996; Kop et al., 2009). Communicatie die op uitwisseling van gevoelens gericht is, komt eerder voor bij Marokkaanse en Turkse moeders die autonomie hoger in het vaandel dragen. Door Marokkaanse meisjes wordt daarnaast nauwelijks gecommuniceerd met hun vader en verloopt het praten over gevoelens naar eigen zeggen moeilijk (Kop et al., 2009). Gesprekken waarin ruimte is voor de mening van het kind en waarin ervaringen gedeeld worden,

komen minder voor volgens Pels. Tenslotte blijkt uit de interviews met de moeders dat zij vroeger ook niet zo vrijuit praatten met hun ouders, iets wat mogelijk samenhangt met de cultuur waarin zij opgegroeid zijn.

Deze wijze van communiceren kan een verklaring vormen voor de lage rapportage van Marokkaanse en Turkse ouders van internaliserend probleemgedrag bij hun kind. Doordat het binnen deze gezinnen niet gebruikelijk is om over emotionele gevoelens of problemen te praten, zorgt dit voor een zekere onwetendheid bij de ouders. Zij zijn niet op de hoogte van de emotionele problemen van hun kind, mede doordat zij er niet naar vragen, maar mogelijk ook doordat het kind zelf dit liever niet deelt met hen. Hierbij kan schaamte een rol spelen.

Het doel van dit exploratieve en beschrijvende onderzoek is om inzicht te verkrijgen in de perceptie van jongeren van hun emotionele problemen en de manier waarop zij daarmee omgaan. De nadruk hierbij zal liggen op de communicatie van hun (emotionele) problemen, waarbij gekeken wordt in hoeverre er verschillen bestaan tussen allochtone en autochtone jongeren in de mate waarin en manier waarop zij over hun problemen praten met anderen. Ook is er aandacht voor het verschil tussen ouders die problemen wel herkennen bij hun kind, en ouders die dit niet herkennen. Wanneer er meer bekend is over de communicatieprocessen die zich afspelen binnen beide groepen en hun gezinnen en eventuele etnische verschillen daarin, kan de hulpverlening hierop aangepast worden. Hiermee dient dit onderzoek indirect dus ook een maatschappelijk belang. Deze doelen tezamen monden uit in de volgende vraagstelling:

Hoe ervaren jongeren hun emotionele problemen, welke betekenis geven zij hieraan in hun dagelijks leven, en hoe gaan zij hiermee om, met name in de communicatie met anderen?

Welke samenhangen en patronen zijn er hierin te herkennen en hoe kunnen wij deze begrijpen en verklaren?

Bij deze vraag horen onderstaande deelvragen:

- *Welke verschillen bestaan er tussen jongeren van verschillende etniciteit in de perceptie van hun emotionele problemen?*
- *Welke verschillen bestaan er tussen jongeren van verschillende etniciteit in de communicatie met anderen over hun emotionele problemen?*
- *Welke verschillen in deze communicatie bestaan er tussen jongeren met ouders die de problemen wel en jongeren met ouders die de problemen niet herkennen?*

2. Methode

2.1 Er is in dit onderzoek gekozen voor een kwalitatief design, waarin gebruik gemaakt is van semigestructureerde interviews. Er is hier voor gekozen omdat de perceptie van en omgang met emotionele problemen van jongeren achterhaald diende te worden, en kwalitatief onderzoek zich daar het beste voor leent, omdat het de mogelijkheid biedt dieper op zaken in te gaan.

Alvorens we overgaan op de dataverzameling, is het zinvol op de belangrijkste begrippen binnen dit onderzoek even kort toe te lichten. Wanneer er gesproken wordt van *allochtone jongeren* wordt hier bedoeld op jongeren waarvan ten minste één van de ouders geboren is in Marokko of Turkije. Met *autochtonen* worden Nederlandse jongeren bedoeld waarvan ten minste één van de ouders in Nederland geboren is. *Etniciteit* wordt in dit verband tevens bepaald door het herkomstland van de ouders. Ouders die in Marokko of Turkije geboren zijn, worden als Turks of Marokkaans aangeduid. Wanneer beide ouders in verschillende landen geboren zijn, is het geboorteland van de moeder leidend. Onder *jongeren* worden jongens en meisjes verstaan in de leeftijdscategorie 12 tot en met 18 jaar.

Met *emotionele problemen* worden stemmingsproblemen, depressie en psychosomatische klachten bedoeld. Wanneer er gesproken wordt van het gebruik van *hulpverlening*, kan het hier om zowel schoolmaatschappelijk werkers gaan als professionele hulpverleners zoals psychologen en psychiaters. *Perceptie* is de eigen visie op en ervaring van emotionele problemen. Dit begrip is op twee manieren geoperationaliseerd, namelijk aan de hand van een theoretische casus waarbij de respondent een mening moest geven over de problemen van persoon A. Vervolgens is gevraagd naar hun eigen ervaringen met emotionele problemen en hun visie daarop.

2.1.1 Sensitizing concepts

In de literatuur is een aantal sensitizing concepts naar voren gekomen waarop in de interviews speciaal gelet is. 'Schaamte' is een daarvan. In de topiclijst komt dit concept twee keer aan bod, namelijk als reden om geen professionele hulp te zoeken en als reden om niet met anderen (ouders, familie, vrienden, hulpverleners) over emotionele problemen te willen praten. Een ander concept is 'probleemherkenning', hetgeen in de topiclijst opgenomen is door twee specifieke opties te geven om de geschetste theoretische situatie te benoemen als een onderdeel van de puberteit, of iets als dat verder gaat dan de puberteit alleen. Deze situatie kon tevens als normaal of problematisch gezien worden. Tenslotte zijn uit eerder onderzoek (Verhulp & Stevens, manuscript) ook nog drie concepten naar voren gekomen, die betrekking hebben op eventuele redenen om niet met anderen

over emotionele problemen te praten. De concepten zijn, 'bang voor de consequenties', 'bang dat anderen het niet begrijpen' en 'anderen beschermen'.

2.2 Dataverzameling

Het huidige onderzoek is een uitdieping en aanvulling van het kwantitatieve EPOS-onderzoek dat door de Universiteit Utrecht in samenwerking met Verwey-Jonker Instituut tot stand is gekomen. Het EPOS-onderzoek (Emotionele Problemen Onder Scholieren) heeft onderzocht in hoeverre probleemidentificatie de verschillen tussen immigranten en niet-immigranten jongeren verklaart in hun gebruik van geestelijke gezondheidszorg. De focus lag hierbij op internaliserende problemen. De eerste fase van dat onderzoek bestond uit een vragenlijst die afgenomen werd op 16 Nederlandse middelbare scholen waarvan 3850 Nederlandse, Surinaamse, Turkse, Marokkaanse en kinderen met een andere etniciteit at random geselecteerd zijn. In de tweede fase werden gestructureerde interviews gehouden met adolescenten en hun ouders van alle etnische groepen die random gekozen werden uit de eerste fase van het onderzoek. In deze interviews werden zowel de ouders als de jongeren gevraagd naar de mate waarin zij dachten dat de adolescent emotionele problemen in het afgelopen jaar liet zien, en of de adolescent gebruik heeft gemaakt van de geestelijke gezondheidszorg. Deze interviews vonden ongeveer 14 maanden na de eerste meting plaats.

Een van de conclusies die uit het EPOS-onderzoek volgde is dat allochtone ouders minder geneigd zijn om hun kinderen te identificeren met internaliserende problemen. Een mogelijke verklaring die hiervoor werd gegeven is dat allochtone ouders minder of op een andere manier communiceren over het welzijn van het kind. Vanuit deze gedachte is het huidige onderzoek opgezet, om inzicht te krijgen in de perceptie van en communicatie over emotionele problemen van deze jongeren. Daarom zijn uit de laatste EPOS-dataset vervolgens twee groepen geselecteerd voor het kwalitatieve onderzoek, bestaande uit allochtone (Marokkaanse en Turkse jongeren) en autochtone jongeren. Al deze jongeren hebben in de eerste fase van het EPOS-onderzoek aangegeven last te hebben van emotionele problemen. De ernst van de problemen is echter niet als criterium gebruikt, wat wil zeggen dat het om zowel kleine als grote problemen kan gaan. Daarnaast is er een onderscheid gemaakt tussen jongeren met ouders die de problemen herkenden bij hun kind, en jongeren met ouders die deze niet herkenden.

Vervolgens is de ouders middels een brief en telefonisch contact om toestemming gevraagd. De volgende stap was het benaderen van de scholen waar de jongeren op zitten via de mail. Hierna is er ook weer met deze scholen telefonisch contact geweest, en zijn als laatste stap de jongeren zelf benaderd. In totaal hebben uiteindelijk 28 jongeren toestemming gegeven mee te doen, en is van daaruit in samenspraak met de scholen een afspraak gemaakt over het plaatsvinden van de

interviews. Deze scholen zijn gevestigd in de steden Rotterdam, Den Haag, Amsterdam, Nijmegen en Amersfoort.

De duur van de interviews varieerde van een kwartier tot een half uur. Ze vonden plaats in aparte ruimtes die door de scholen beschikbaar werden gesteld, en werden na toestemming van de respondent opgenomen met een voicerecorder. Het ging hierbij om één op één gesprekken. De interviews zijn aan de hand van een topiclijst gevoerd (zie bijlage I).

Er is in de interviews gekozen om te beginnen met het voorleggen van een vignet bestaande uit persoon A die verscheidene problemen heeft die duiden op emotionele problematiek (zie bijlage IV). Er is hier bewust voor gekozen om de respondenten zo de mogelijkheid te bieden eerst hun oordeel over een ander te kunnen geven alvorens de situatie op zichzelf te betrekken. Het vignet leek ons daarbij de overgang naar de persoonlijke situatie van de respondent te vergemakkelijken. Er zijn daarnaast in dit onderzoek eerst drie proefinterviews afgenomen, die na analyse tot een uitbreiding van de topic over communicatie geleid heeft.

Achtergrondinformatie:

De onderzoeksgroep bestaat uit 28 respondenten, waarvan 15 van allochtone afkomst en 13 van autochtone afkomst. Het gaat hierbij om 11 jongens en 17 meisjes in totaal. Alle respondenten volgen het VMBO, op drie uitzonderingen na die HAVO doen (zie bijlage II). De jongeren hebben een gemiddelde leeftijd van 15 jaar en hadden in de eerste fase van het EPOS-onderzoek te maken met relatief lichte problematiek, die in de tussentijd verdwenen kon zijn. De gesprekken met de jongeren verliep overwegend moeizaam. De jongeren waren weinig reflexief, en kort van stof. De etniciteit van de twee onderzoekers heeft hier mogelijk een rol in gespeeld. Zo is namelijk achteraf gebleken dat de allochtone jongeren bij de onderzoeker met Marokkaanse achtergrond, veel opener waren dan bij de autochtone onderzoeker. Dit heeft mogelijk een rol gespeeld in de hoeveel informatie die uiteindelijk verkregen is.

2.2 Data-analyse

Er is tijdens de dataverzameling sprake geweest van constante vergelijking, waarbij er gaandeweg de interviews nieuwe ideeën opkwamen, die in de volgende interviews getoetst zijn. Deze interviews zijn vervolgens getranscribeerd en vervolgens in NVivo, een kwalitatief data-analyseprogramma, verwerkt om zo te kunnen coderen en verder te analyseren. De analyse is hoofdzakelijk inductief geweest, aangezien er nog vrij weinig sprake is van theorievorming op dit gebied.

Er zijn binnen de analyse drie stadia doorlopen, namelijk open, axiale en selectieve codering. In de open fase zijn eerst de interviews grondig doorgenomen, en werden er topics benoemd door

fragmenten van elkaar te scheiden. In de tweede fase werd de opgestelde codeboom verder uitgediept en is er op zoek gegaan naar eventuele overlap in codes, en zijn er nieuwe gevormd die de lading beter dekken. Ten slotte is de hoeveelheid aan informatie in de laatste fase gereduceerd, en is de uiteindelijke codeboom tot stand gekomen (zie bijlage III). In deze laatste fase werd geconstateerd dat de rol van sekse in dit onderzoek minimaal is, en is er daarvoor gekozen om dit begrip uit de deelvragen te verwijderen en de focus op etniciteit te houden.

2.3 Ethische aspecten

Er is voordat de interviews plaatsvonden, om actieve toestemming gevraagd van de ouders. Van alle jongeren is de anonimiteit gewaarborgd door de namen in de verslaglegging onbekend te laten. Daarnaast zijn de respondenten tijdens de interviews zo goed mogelijk doorverwezen (naar een maatschappelijk werker of andere vertrouwenspersoon) als er door de onderzoekers opgemerkt werd dat er sprake was van problemen. Het empirisch materiaal is vertrouwelijk behandeld tussen de twee onderzoekers die de interviews afgenomen hebben, en zullen de bestanden zes maanden na afloop vernietigd worden.

3. Bevindingen

3.1 Welke verschillen bestaan er tussen jongeren van verschillende etniciteit in de perceptie van hun emotionele problemen?

Probleemduiding

Tijdens het interviewen is de jongeren een vignet voorgelegd met een denkbeeldige persoon A die te kampen had met een aantal problemen, zoals het moeilijk in slaap vallen door het vele gepieker, niet veel vrienden hebben, en vaak alleen zijn op de kamer (zie bijlage IV). Persoon A is hierin bewust sekseneutraal gehouden. De jongeren is vervolgens gevraagd of zij de situatie waarin deze persoon zich bevindt een probleem vonden of juist normaal. Van alle respondenten gaf 75% aan dat de situatie zoals die in het vignet geschetst is, problematisch te noemen is. Wat betreft het percentage allochtonen en autochtonen liggen deze bij elkaar in de buurt, namelijk 47% allochtonen en 39% autochtonen. Veel verschil lijkt er in dit opzicht dus niet te zijn. De reden die voornamelijk wordt aangedragen voor het benoemen als problematisch is het feit dat dat er sprake is van een cumulatieve

aan problemen waarmee de fictieve persoon te kampen heeft. In onderstaand citaat somt een Nederlandse jongen de problemen op die voor hem de situatie problematisch maakt:

“Omdat ze is alleen en ze piekert heel erg, en ze heeft volgens mij niet echt iemand om mee te praten.” (Nederlandse jongen, 15.)

Als we kijken naar het percentage respondenten dat het als normaal zag, zien we dat 57% hier van allochtone afkomst is. Ook hier is er dus nauwelijks sprake van verschil tussen allochtone en autochtone jongeren.

Naast de herkenning van emotionele problemen bij een ander, namelijk persoon A, is er ook gevraagd naar hun persoonlijke ervaring met emotionele problemen. Van alle jongeren geeft 79% (22 jongeren) aan zelf ook te maken gehad te hebben met emotionele problemen. Hiervan is 45% (10 jongeren) van allochtone afkomst, en 56% (12 jongeren) van autochtone afkomst. Van de allochtone jongeren geeft 67% aan last te hebben van emotionele problemen, tegen 92% van de autochtone jongeren. De emotionele problemen die deze groep allochtone en autochtone jongeren aangeeft te hebben ervaren zijn vooral onzekerheid (over o.a. het uiterlijk) en eenzaamheid. Deze twee problemen geven ze dan ook aan bij zichzelf te herkennen in het vignet. De redenen voor deze onzekerheid of eenzaamheid is een moeilijke thuissituatie, het moeilijk op school hebben of gepest worden (of te zijn geweest). Het lijkt er dus op dat autochtonen in meerdere mate dan allochtonen, emotionele problemen rapporteren, wat echter niet wil zeggen dat ze ook daadwerkelijk meer last hebben van emotionele problemen. Opvallend is wel dat in de literatuur staat beschreven dat vooral de allochtonen domineren in het rapporteren van emotionele problemen (Volleberg & Stevens, 2006), terwijl dit gegeven in tegenstrijd lijkt te zijn met hetgeen we hier vinden. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het in dit huidige onderzoek gaat om een groep jongeren die juist geselecteerd is omdat zij toen problemen rapporteerden; deze kunnen echter inmiddels verdwenen zijn.

Probleemperceptie

Voornamelijk de allochtone jongeren beschouwen (emotionele) problemen als iets dat je in eerste instantie zelf moet oplossen, zonder hulp van anderen. Het punt waarop een ander erbij zou kunnen worden gehaald is meestal wanneer het ‘te erg’ wordt of indien het probleem niet vanzelf over gaat. Met ‘te erg’ wordt (het moment) bedoeld dat het probleem blijft en de eigen oplossingen als slapen en afleiding zoeken niet helpen. Het gaat hierbij om 18 respondenten die aangaven de problemen in eerste instantie zelf op te willen lossen, of er zelf mee te willen leren omgaan zonder hulp van buitenaf. Deze groep bestaat uit 13 allochtonen, en 5 autochtonen. Er wordt in deze context dan ook in eerste instantie niet gecommuniceerd met hun ouders over hun probleemgevoelens. Met

vrienden een enkele keer wel. Wanneer jongeren zich niet lekker in hun vel voelen of bepaalde emotionele problemen ervaren, kiezen ze er dus voor deze te verbergen voor hun ouders:

Z: [...]Mijn vraag was wat doe jij als je je niet lekker voelt?

K: Ik praat niet over zulke dingen, en als mijn moeder naar mijn kamer komt dan zeg ik gewoon dat er niks is. (Turks meisje, 16.)

Een kanttekening hierbij is dat ze in een later stadium eventueel wel over hun problemen communiceerden met ouders, familie of vrienden, maar dus niet direct. Redenen hiervoor zijn ondermeer het 'niet nodig' vinden om erover te praten, omdat het vanzelf wel over zou gaan of zelf op te lossen zou moeten zijn. Ook heeft het te maken met de angst of bezorgdheid niet normaal gevonden te worden door de ouder. In het volgende fragment antwoordt een Marokkaans meisje op de vraag of ze in tijden van haar emotionele problemen er met anderen over heeft gepraat:

“Nee, ik hield het altijd voor mezelf. Ik dacht van ja het gaat vanzelf over, mensen kunnen mij niet helpen. Wat kunnen ze nou doen.” (Marokkaans meisje, 15.)

De relatie ouder-kind waarbij het niet gebruikelijk is dergelijke onderwerpen als (probleem)gevoelens bespreekbaar te maken, speelt tevens een rol. Dit laatste kwam alleen voor bij de allochtone jongeren. Gregg (2007) vindt in zijn onderzoek naar de identiteit en cultuur in Marokko, dat binnen de Marokkaanse cultuur het niet gebruikelijk is dat jongeren emotionele steun zoeken bij ouders, maar juist meer bij vrienden. Het proces waarbinnen de socialisatie van emoties plaatsvindt, bevindt zich dan ook niet binnenshuis bij de ouders, maar juist buitenshuis. Voor deze jongeren is het dus niet gebruikelijk is om gevoelens binnenshuis te uiten, waardoor zij als het ware tussen twee werelden leven.

Samenvattend kunnen we stellen dat autochtone en allochtone jongeren nauwelijks verschillen in hun algemene perceptie van emotionele problemen. Het merendeel van de jongeren geeft aan dat de situatie uit het vignet problematisch te noemen is (76%), en 24% benoemt het als normaal. Waarin de jongeren echter wel verschillen, is de manier waarop met hun eigen emotionele problemen omgaan. Zo geven 18 jongeren aan de problemen in eerste instantie zelf te willen oplossen, en is 72% van allochtone afkomst. Allochtonen wachten daarbij dan ook langer tot het overgaan op hulp dan autochtonen.

3.2 Welke verschillen bestaan er tussen jongeren van verschillende etniciteit in de communicatie met anderen over hun emotionele problemen?

Communicatiebelemmeringen

Allochtonen geven vaker weer belemmeringen te ervaren in de communicatie met ouders als het op het delen van gevoelens aankomt, maar ook in de communicatie met anderen. Dit wordt door de respondenten soms geweten aan hun cultuur, waarbij het niet gebruikelijk is om over zaken als gevoelens en liefde te praten. Dit laatste onderwerp, liefde, wordt alleen bij de allochtonen als zwijgonderwerp genoemd. Zeven allochtonen geven namelijk aan niet met hun ouders over dit onderwerp te praten, hierbij gaat het om zes meisjes en één jongen. De reden hiervoor is dat het in hun cultuur niet hoort om daarover met je ouders te praten. Een Turks meisje antwoordt op de vraag waarom ze onderwerpen als liefde niet met haar moeder bespreekt het volgende:

“Ja het hoort er gewoon niet bij, bij onze cultuur.” (Turks meisje, 16.)

Daarnaast speelt schaamte tevens een rol bij voornamelijk de allochtone jongeren, en zou deze kunnen voortvloeien uit hun cultuur. Een cultuur waarbij het niet gebruikelijk is als meisje of jongen over gevoelens te spreken met je ouders, kan met zich meebrengen dat jongeren uit angst voor afkeuring vanwege normovertredingen of de angst te mislukken hun mond houden. Schaamte is namelijk een sociaal gevormde emotie (Coulter, 1979) die mede bepaald wordt door de cultuur waarin je opgroeit. Hofstede (2009) ziet dan ook de familie als een referentiekader hierbinnen. Schaamte wordt pas ervaren op het moment er iets plaatsvindt dat door de omgeving afgekeurd wordt. In dit geval kan gesproken worden van schaamte die door jongeren ervaren wordt in het bespreekbaar maken van emoties die door de omgeving wordt afgekeurd. Deze belemmering leidt er dan uiteindelijk toe dat jongeren ervoor kiezen om emoties voor zich te houden en indien mogelijk deze zelf op te lossen. De eigen oplossingen variëren van het negeren van gevoelens, tot aan afleiding zoeken in de vorm van muziek of slapen (Van Gils, 2012).

Als we verder in de literatuur kijken naar de aard van gesprekken die tussen Marokkaanse ouders en hun kind plaatsvinden, zien we dat deze gekenmerkt wordt door eenrichtingsverkeer. De communicatie binnen Marokkaanse gezinnen zou gericht zijn op het uitspreken van regels (wat wel en niet mag) en minder de vorm van een dialoog aannemen (Bouman, 2010). Kinderen zouden daarbij niet geacht worden open over ‘schaamtevolle’ onderwerpen als seks en liefde te praten. Deze terughoudendheid in het bespreekbaar maken van dergelijke schaamtevolle onderwerpen vinden we terug bij de jongeren in dit onderzoek.

Een andere reden die wordt aangedragen voor de belemmeringen in de communicatie is de angst voor de reactie van de ouders op het moment van vertellen. Jongeren geven aan bang te zijn dat de ouders boos worden, of zelfs teleurgesteld raken. Hier vertelt een meisje waarom ze zwijgt over haar problemen tegen haar ouders:

“Omdat je dan het gevoel hebt dat je iemand hebt teleurgesteld en daar kan ik persoonlijk niet tegen.” (Marokkaans meisje, 16.)

In totaal gaat het hierbij om 18 jongeren, waarvan 13 allochtonen en 5 autochtonen. De jongeren anticiperen op de consequentie van het bespreekbaar maken van het probleem, waardoor er niet zozeer gekeken wordt naar wat de ander voor oplossing kan bieden, maar eerder naar het effect dat het kenbaar maken van het probleem zal hebben op ofwel de gemoedstoestand van die ander (voornamelijk de ouders), dan wel het beeld dat die ander van henzelf zal hebben.

De literatuur legt in het verklaren van verschillen in emotieregulering en -uiting, vooral het accent op de tweedeling collectivistische culturen versus individualistische culturen. Dit volstaat echter niet als we het hebben over Turkse en Marokkaanse jongeren die in Nederland geboren zijn. Bekend is dat in de Turkse en Marokkaanse cultuur het collectieve belang voorop staat (Vollebergh & Meeus, 1999; Pels & De Haan, 2006) en het individu meer op de achtergrond. Loyaliteit aan de groep en eervol handelen, zijn zaken die hoog in het vaandel staan. De Turkse en Marokkaanse jongeren die in Nederland zijn opgegroeid leven echter in een spagaat als het aankomt op het ervaren en uiten van gevoelens. Pels (2000) laat in haar onderzoek zien hoe Marokkaanse jongeren zich adaptief gedragen naar hun omgeving. Zo gedragen ze zich thuis naar de normen van hun ouders (en cultuur) en zijn ze buiten onder vrienden vrijer in hun uitingen. Novin (2011) deed onderzoek naar deze spagaat, en keek hoe jongeren die in twee culturen opgroeien hun emoties reguleren en communiceren. Een opmerkelijke conclusie volgde, namelijk dat het emotioneel functioneren van Marokkaans-Nederlandse jongeren behoorlijk overeenkomt met dat van autochtone jongeren in Nederland. Wat betreft de situaties in familieverband, vertonen zij echter meer overlap met Marokkaanse jongeren die in Marokko wonen. Dit kan verklaren waarom de allochtone jongeren in het huidige onderzoek moeite hebben met het thuis bespreken van hun gevoelens, maar dit soms wel hun vrienden toevertrouwen.

Selectiviteit

De jongeren zijn selectief in hetgeen ze wel en niet vertellen aan anderen. Privédingen worden niet gedeeld met mensen buiten het gezin of familie om. Zaken die gerelateerd zijn aan school worden wel met bijvoorbeeld mentoren, leraren en maatschappelijk werkers besproken. Dit hangt nauw

samen met vertrouwen. Het gaat hier om 18 jongeren (64%), waarvan 81% van allochtone afkomst is. De jongeren geven zelf aan dat familie te vertrouwen is en dat buitenstaanders dat niet altijd zijn. De angst die hierbij speelt is dat de vertrouwelijke informatie die gegeven en besproken wordt, doorverteld wordt aan anderen. Zo zijn bepaalde jongeren bang om persoonlijke zaken met een mentor of maatschappelijk werker op school te delen omdat ze het idee hebben dat zij het doorvertellen waardoor 'de hele school' het op den duur te horen krijgt. Op de vraag welke dingen de respondent liever niet bespreekt met een mentor antwoordt zij:

"Euh bijvoorbeeld dingen die thuis gebeuren, privédingen. Die hoeven buitenstaanders niet te weten. [...]" (Marokkaans meisje, 15.)

Cauce et al. (2002) stelt dat mensen uit collectivistische culturen, eerder geneigd zijn om problemen binnen de familie op te lossen in plaats van hulp van buitenaf in te schakelen. De groep is vooral belangrijk in dit soort culturen, wat met zich meebrengt dat een begrip als eer een belangrijke plek inneemt. Daarnaast zouden allochtonen negatiever ten aanzien van externe hulp staan dan autochtonen omdat zij er bij voorbaat van uitgaan dat hun manier van opvoeden afwijzend wordt bekeken door professionele instellingen (Vollebergh, 2003).

Aan de andere kant geeft 36% van de jongeren aan wel 'alles' aan een buitenstaander te vertellen, zowel privé zaken als school gerelateerde dingen. Van alle autochtone jongeren geeft 62% (7) aan volledig open te zijn ten opzichte van hulpverleners, tegen 20% (3) van de allochtone jongeren. Autochtonen geven dus vaker dan allochtonen aan dat ze privédingen ook met een buitenstaander zoals een maatschappelijk werker zouden bespreken. Andersom geven autochtonen vaker aan volledig open te zijn in het spreken met deze externen.

Discrepantie ander-zelf

Bij het aandragen van oplossingen voor de problemen van persoon A, veranderen de oplossingen wanneer de situatie op de geïnterviewde zelf wordt betrokken. Ze raden een ander aan snel te gaan praten met iemand, zichzelf echter niet altijd. Het gaat hier om precies de helft van de respondenten (14) waarbij deze discrepantie zichtbaar is. Van alle allochtonen jongeren geeft 73% (11) deze discrepantie aan, tegen 23% (3) van de autochtonen. Hieronder volgt een citaat waarin deze discrepantie zichtbaar is:

P: waarom is dat voor jezelf dan zo anders dan als je het iemand aanraadt? Kun je dat nog een beetje uitleggen?

R: ja zoals ik al zei ja je bent, je hebt schaamte je bent bang dat je ouders gaan, misschien gaan boos worden of huh anders gaan reageren. Misschien is het bij die persoon anders, zijn die ouders anders en is het gewoon anders thuis bij hun. (Marokkaanse jongen, 15)

Hieronder geeft een respondent aan waarom hij niet zou praten over zijn (emotionele) problemen als hij persoon A zelf zou zijn. Vervolgens geeft hij als advies voor persoon A dit wel te doen:

R: Ik weet niet. Ik praat gewoon niet over zulke dingen.

Z: [...] Als we kijken naar die persoon. Stel je voor dat is jouw vriend. Wat zou je hem aanraden om te doen? Wat voor advies zou je hem geven?

R: Met iemand praten die hij echt vertrouwt en naar een psychiater. (Nederlandse jongen, 15.)

Deze discrepantie valt op twee manieren te begrijpen. Voor de allochtone jongeren kan het voortkomen uit een geperceptieerd cultuurverschil. De eerste respondent veronderstelt namelijk dat de ouders en de omstandigheden thuis bij persoon A anders zijn, wat voor hem de reden is dat hij diegene iets anders aanraadt dan hij zelf zou doen. Dit 'anders zijn' kunnen we hierbij niet los zien van de cultuur. Voor de autochtone jongeren geldt dit cultuurverschil mogelijk niet. Hier zou het kunnen voortkomen uit de confrontatie met zichzelf, waardoor er voor een ander sneller gekozen wordt om te praten maar voor zichzelf niet altijd omdat dit te confronterend is.

Rol moeder

De moeder lijkt een belangrijke rol te spelen in de communicatie. In 20 van de 28 gevallen (71%) spreken de respondenten van communicatie met de moeder. De vader komt beduidend minder vaak voor. Volgens de respondenten zouden moeders 'bepaalde dingen' beter begrijpen, dan vaders. In het volgende fragment vertelt een respondent de reden waarom hij niet met zijn vader praat.

"Ja ik weet niet, hij heeft, vaders hebben ja hoe zal ik het zeggen, brengen minder gevoel uit. Die uiten minder gevoel, dat is een beetje heel hard. Moeders zijn veel zachter en aan hun kun je meer vertellen." (Marokkaanse jongen, 15.)

Van deze 20 jongeren is 80% (16 jongeren) van allochtone afkomst. De rol van de vader kan ook in het licht van de cultuur gezien worden. De traditionele Marokkaanse opvoeding kenmerkt zich door een ouder-kind relatie waarbij in de eerste levensjaren er nauwelijks gesproken wordt met het kind, omdat het geen 'aql' (verstand) zou hebben (Kroneman, z.d.). Pas vanaf de basisschool wordt er met het kind gepraat, maar wordt het kind alleen overgebracht hoe dingen horen te gaan. De afstand tussen het kind en de vader wordt met name na de puberteit groter, omdat het gezag bewaard moet

worden en je daardoor niet te intiem met je kind moet omgaan. Dit geldt tevens voor de kinderen die volwassen worden en waarbij er niet overal over gepraat wordt. Dezelfde auteur zegt daarbij dat er in dit soort opvoeding niet geleerd wordt om met je kind te communiceren. Diekstra et al. (2006) bevestigt dit, en zegt dat de vader binnen Marokkaanse gezinnen iemand is die gehoorzaamd dient te worden en met wie de kinderen hun problemen niet bespreken. Indien ze problemen wel bespreken, doen ze dit vaker met hun moeder. Met haar wordt een stabielere hechtingsrelatie aangegaan, omdat zij degene is die vaak thuis is. Blokland (2007) zegt daarnaast dat ouders zich minder in de persoonlijke emoties van hun kinderen verdiepen, omdat de Marokkaanse cultuur het accent legt op wederzijdse afhankelijkheid en loyaliteit in plaats van zelfontplooiing en ontwikkeling van de eigen identiteit.

Terugkijkend hebben we een aantal patronen kunnen zien in de communicatie van jongeren over hun emotionele problemen. Zo is er vooral bij allochtonen sprake van belemmeringen in de communicatie met ouders over gevoelens, en zijn zij ook meer dan hun autochtone peers selectief in hetgeen ze buitenstaanders vertellen. Wanneer het gesprek met de ouders wordt aangegaan, kiest het overgrote deel van alle respondenten (71%) voor de moeder als gesprekspartner, omdat deze hen beter zou begrijpen. Tenslotte raadt 50% van alle jongeren een ander aan gelijk over hun emotionele problemen te praten, maar zichzelf zouden het liever zelf oplossen. Hierin domineren de allochtonen weer.

3.3 Welke verschillen in deze communicatie bestaan er tussen jongeren met ouders die de problemen wel en jongeren met ouders die de problemen niet herkennen?

In dit onderzoek was er bij de helft van de jongeren sprake van ouders die de problemen niet bij het kind herkenden. Van deze 14 jongeren zien we dat 12 van hen, 7 allochtonen en 5 autochtonen, geen gesprekken met de ouders voeren over gevoelens. Een deel van deze jongeren geeft aan dat ze liever met vrienden of vriendinnen over hun gevoelens praten, omdat dat leeftijdgenoten zijn en hen beter zouden kunnen begrijpen. Dit laatste komt overeen met hetgeen we eerder in de literatuur gevonden hebben voor specifiek de Marokkaanse jongeren. Deze zouden namelijk zich vrijer uiten bij leeftijdgenoten dan bij hun eigen ouders (Gregg, 2007). Twee Turkse jongens in ons onderzoek vermelden expliciet dat het niet gebruikelijk is om over gevoelens te praten binnen hun gezin en cultuur, en ze hier daarom niet over praten met hun ouders.

Er zijn echter ook 14 jongeren waarvan de ouders de problemen wel herkennen bij hun kind, en 11 van hen geven aan met hun ouders over hun gevoelens te praten, al is dat soms pas na verloop van tijd. Met name bij deze opkroppers zijn het de ouders die het initiatief nemen voor zo'n gesprek

(4 van de 11; 1 autochtoon, 3 allochtonen). Deze jongeren geven aan het niet prettig te vinden om over onderwerpen als emoties te praten met hun ouders, omdat ze deze liever voor zichzelf houden. De ouders stappen in dit geval zelf op het kind af en gaan het gesprek aan, wat ervoor zorgt dat het kind uiteindelijk wel over de emoties gaat praten. Drie jongeren geven aan niet met hun ouders over gevoelens te praten, terwijl hun ouders hun problemen wel hebben herkend. Het gaat hier om allochtonen. Dit laatste is opvallend, omdat het ten eerste alleen om allochtone jongeren gaat, en ten tweede impliceert dat ouders de problemen bij hun problemen herkennen zonder dat zij het gesprek hierover aangaan met hun kind of andersom.

Al met al constateren we dat van de 28 jongeren, 13 allochtonen aangeven belemmeringen in de communicatie met ouders en anderen te ervaren. Hiervan herkennen 9 ouders de problemen niet, en 4 wel. Een voor de hand liggende verklaring voor deze constatering is dat deze jongeren niet over hun probleemgevoelens praten en dat hierdoor de ouders het niet herkennen.

4. Conclusie

Hoe ervaren jongeren hun emotionele problemen, welke betekenis geven zij hieraan in hun dagelijks leven, en hoe gaan zij hiermee om, met name in de communicatie met anderen?

Welke samenhangen en patronen zijn er hierin te herkennen en hoe kunnen wij deze begrijpen en verklaren?

We kunnen stellen dat allochtone jongeren hun emotionele problemen niet zozeer anders ervaren dan autochtonen, maar wel anders omgaan met communicatie hierover. Zo geven allochtonen vaker dan autochtonen aan, emotionele problemen eerst zelf op te willen lossen zonder hulp van buitenaf, en gaan ze minder snel een gesprek aan met hun ouders over hun emoties. Redenen hiervoor zijn het niet nodig achten van een gesprek, en het ongebruikelijk zijn van het praten over gevoelens binnen (Marokkaanse en Turkse) gezinnen. Gregg (2007) zegt hierover dat het in de Marokkaanse cultuur niet gebruikelijk is dat jongeren emotionele steun vinden bij hun ouders, maar meer bij vrienden. Socialisatie van emoties vindt hierdoor buitenshuis plaats. Tegelijkertijd zien we in dit huidige onderzoek dat buitenstaanders door vooral de allochtone jongeren gewantwoord worden, en privé-zaken binnen de familie gehouden. Novin (2011) onderzocht het emotioneel functioneren van Marokkaanse jongeren in Nederland, en vond dat dit grotendeels overeenkwam met autochtone Nederlanders, echter niet als het aankomt op situaties in gezinsverband. Daarin vertoonden zij namelijk meer overlap met autochtone Marokkanen. Dit wijst er sterk op dat Marokkaanse jongeren in Nederland zich tussen twee werelden bevinden, waarbij de individualistische Nederlandse cultuur hen leert om gevoelens te uiten, maar waarbij de collectivistische 'thuiscultuur' hen hierin niet tegemoet komt. De discrepantie ander-zelf valt dan ook het beste te bezien in dit licht, namelijk dat allochtone jongeren wel degelijk het goede zien in het communiceren over gevoelens, alleen zij dit voor een ander wel en voor zichzelf niet als mogelijkheid zien.

Schaamte lijkt een behoorlijke belemmering te vormen in de communicatie over gevoelens door allochtone jongeren. Vooral op een onderwerp als liefde rust een taboe, maar ook het praten over andere gevoelens is niet altijd gebruikelijk. De communicatie binnen Marokkaanse gezinnen zou meer gericht zijn op het uitspreken van regels en minder de vorm van een dialoog aannemen (Bouman, 2010).

Tenslotte hebben we een verband kunnen zien tussen enerzijds het herkennen van emotionele problemen bij het kind door de ouders, en anderzijds de communicatie hierover tussen kind en ouder. Van de jongeren met ouders die problemen niet herkennen, praat het merendeel (86%) namelijk niet over gevoelens. Dit bevestigt ons vermoeden dat ouders geen hulpverlening

inschakelen, omdat ze niet met hun kind over gevoelens praten en andersom het kind ook niet met de ouders praat, wat ertoe leidt dat ouders de emotionele problemen niet herkennen.

Concluderend kunnen we stellen dat allochtone jongeren zich enerzijds meer aangewezen voelen op hun familie, maar vanwege de daar heersende taboes om over emotionele problemen, liefde en seksualiteit te praten, staan zij ook daar alleen. Ze behoren tot een tussengeneratie die wel contact zoekt met vrienden, maar hulpverlening is ver weg en communicatie beperkt. Dit alles zorgt ervoor dat deze jongeren tussen twee werelden leven, die voor hen niet altijd verenigbaar zijn.

5. Discussie

Dit onderzoek is naar aanleiding van het kwantitatieve EPOS-onderzoek tot stand gekomen, vanuit de wens om juist bij deze groep jongeren kwalitatief onderzoek te verrichten. Uit de resultaten van het EPOS-onderzoek bleek namelijk dat allochtone jongeren minder vaak gebruik maken van de geestelijke gezondheidszorg dan autochtone jongeren. Dit hangt volgens de onderzoekers nauw samen met de identificatie van emotionele problemen, waardoor verdere uitdieping hiervan in de vorm van kwalitatief onderzoek nuttig was. Dit maakte echter het onderzoek wel erg specifiek, doordat er gebruik moest worden gemaakt van een selecte steekproef, wat tegelijkertijd wel de mogelijkheid bood om de kwantitatieve gegevens meer uit te diepen.

Er kleven echter ook beperkingen aan dit onderzoek. Zo zijn er beperkingen aan de kwaliteit van de interviews met de jongeren. De jongeren waren namelijk weinig reflectief en de gesprekken verliepen soms moeizaam doordat jongeren niet erg open en wel erg kort van stof. Daardoor kon er voor een kwalitatief onderzoek relatief weinig informatie verkregen worden over achterliggende motieven, redenen en ervaringen. Daarnaast behoren de Marokkaanse en Turkse jongeren die deel uit maken van de onderzoeksgroep, niet tot de traditionele Islamitische cultuur noch tot de Nederlandse cultuur. Dit maakt de interpretatie van de gegevens soms wat moeilijker, omdat we in de interpretaties niet zomaar uit kunnen gaan van de Marokkaanse of Turkse cultuur zoals die vaak in de literatuur beschreven wordt. De aard van de emotionele problemen vormt tevens een beperking doordat deze problemen licht en in de tussentijd verdwenen konden zijn.

Er kleven beperkingen aan de interpretatie van de perceptie van jongeren van emotionele problemen zoals die in dit onderzoek plaats heeft gevonden. De perceptie is namelijk alleen op basis van de mening van de jongeren over de situatie van persoon A, getoetst. Dit maakt de uitspraken die hierover gedaan worden beperkt van aard. Tenslotte is er nog iets te zeggen over de mogelijke invloed van de identiteit van de onderzoekers op de verkregen interviewinformatie. Twee onderzoekers hebben de interviews afgenomen, waarvan één van Nederlandse komaf is, en de ander van Marokkaanse. Nadat de interviews zijn uitgewisseld tussen de twee onderzoekers, werd

opgemerkt dat de allochtone jongeren opener waren tijdens de interviews met de Marokkaanse onderzoeker. De culturele achtergrond van de onderzoekers heeft dus mogelijk een rol gespeeld in de hoeveelheid aan informatie en openheid over zaken.

Tenslotte zijn, gezien de doelgericht geselecteerde onderzoeksgroep, de conclusies niet te generaliseren naar andere (grotere) groepen in de samenleving. Overigens is de groep bestaande uit 28 jongeren ook voor dit kwalitatieve onderzoek klein te noemen, wat het wat moeilijker maakt om patronen te vinden. Desalniettemin kon er een beeld worden gegeven van de manier waarop allochtone en autochtone jongeren zeggen te communiceren over emotionele problemen. Iets dat eerder nog niet gedaan is.

5.1 Vervolgonderzoek:

Een eventueel vervolgonderzoek zou zich louter kunnen richten op de communicatie over gevoelens bij allochtone jongeren en hun gezinnen. Het zou een verrijking zijn om ook de ouders te interviewen over deze communicatie, om zo wellicht tot meer inzichten te komen. De rol van cultuur kan namelijk zowel groter als kleiner zijn dan we nu denken, en om dit uit te zoeken is het verstandig om de focus niet alleen bij de jongere zelf te leggen maar ook bij het gezin (de voogd) die hem/haar heeft opgevoed. Andere verklarende factoren zouden sociale klasse, en opleidingsniveau van de ouders kunnen zijn.

Daarnaast kan de mogelijke rol van religie (Islam) onderzocht worden. Aangezien de Turkse en Marokkaanse cultuur nauw samengaat met Islam, zou dit van invloed kunnen zijn op de manier waarop er met emotionele problemen om wordt gegaan binnen gezinnen, en dus ook op die van Turkse en Marokkaanse jongeren.

Literatuurlijst

Bakker, I, Blokland, G. & Wijnen, H. (2007). *Samen delen. Methodiekboek voor opvoedingsondersteuning in groepen*. Amsterdam/Utrecht: SWPbook/NJI

Berg, B.L. (2007). *Qualitative research methods for the social sciences*. San Fransisco: Pearson.

Bouman, M. (2010). *Marokkaanse jongens en homonegativisme. Een kwestie van opvoeding?* ABC Kenniscentrum.

Cauce, A.M., Domenech-Rodriguez, M., Paradise, M., Cochran, B.N., Shea, J.M., Srebnik, D. and Baydar, N. (2002). Cultural and contextual influences in mental health help seeking: A Focus on Ethnic Minority Youth. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70 (1), 44-55.

Coulter, J. (1979). *The social construction of mind*. London: MacMillan Press.

Diekstra, R., Komen, M., Tchiche, N. (2006). Marokkaanse jeugdcriminaliteit: dwingend gedrag is kern van de zaak. *Tijdschrift voor sociale vraagstukken*.

Dorselaer, S. van, Looze, M. de, Vermeulen-Smit, E., Roos, S., de, Verdurmen, J., Bogt, T., ter & Vollebergh, W. (2010). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Garland, A. F., Lau, A. S., Yeh, M., McCabe, K. M., Hough, R. L., & Landsverk, J. A. (2005). Racial and ethnic differences in utilization of mental health services among high-risk youths. *American Journal of Psychiatry*, 162, 1336- 1343.

Gils, P. van (2012). *Emotionele problemen: Hoe gaan jongeren ermee om en is professionele hulpverlening voor hen een optie?* (Master thesis).

Gregg, G. S. (2007). *Culture and identity in a Muslim world*. New York: Oxford Press.

Ho, J., Yeh, M., McCabe, K. & Hough, R.L. (2007). Parental cultural affiliation and youth mental health service use. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 529-542.

- Hoberman, H. M. (1992). Ethnic minority status and adolescent mental health services utilization. *Journal of Mental Health Administration*, 19, 246-267.
- Hofstede, G., Hofstede G. J. (2009). *Allemaal andersdenkenden: omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam: Contact.
- Kessler, R. C., McGonagle K. A., Zhao, S. (1994). Lifetime and 12 month prevalence of DSM-3 psychiatric disorders among persons aged 15-24 in the United States. Results from the National Comorbidity Survey. *Archives General Psychiatry*. 51: 8-19.
- Kop, W., Amrani, S. (2009). *Verborgen problemen bij allochtone meisjes*. Eindhoven: Palet.
- Kroneman, M. (z.d.). *Handboek Brug Over: De verbetering van communicatie tussen Marokkaanse ouders en hun kinderen*. Eindhoven: Palet.
- Novin, S. (2011). *Moroccan-Dutch adolescents' emotional functioning: In between two cultures?* Amsterdam: Iskamp Drukkerij.
- Pels, T. (1998). *Opvoeding van Marokkaanse gezinnen in Nederland. De creatie van een nieuw bestaan*. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T. (2003). Respect van twee kanten: een studie over last van Marokkaanse jongeren. Over socialisatie en lastig gedrag van Marokkaanse jongens. *Migrantenstudies*, 19, 228-239.
- Roy, B. van, Groholt, B., Heyerdahl, S., Clench-Aas, J. (2010). Understanding discrepancies in parent-child reporting of emotional and behavioural problems: Effects of relational and socio-demographic factors. *BMC Psychiatry*, 10:56, 1-12.
- Stevens, G., Vollebergh, W. A. M., Pels, T., Crijnen, A. A. M. (2005). Predicting internalizing problems in Moroccan immigrant adolescents in the Netherlands. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 40(12), 1003-1011.
- Verhulp, E.E., Stevens, G.W.M.J., Schoot, R. van de, Vollebergh, W.A.M. (manuscript). Running head: *Explaining differences in mental health service use*.

Vollebergh, W., Van Dorsselaer, S., Monshouwer, K., Verdurmen, J., Van der Ende, J., & Ter Bogt, T. (2006). Mental health problems in early adolescents in the Netherlands. Differences between school and household surveys. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41, 156-163.

Vollebergh, W.A.M. (2002). Gemiste kansen. Culturele diversiteit en de jeugdzorg. *Kind en Adolescent*, 3, 136-144.

Weisz, J. R., McCarty, C. A. (1999). Can we trust parent reports in research on cultural and ethnic differences in child psychopathology? Using the bicultural family design to test parental culture effects. *Journal of Abnormal Psychology*. Vol.108(4), pp. 598-605.

Zelfherkenning:

- Zelf wel eens last van gevoelens zoals de persoon in de casus

Zo Ja dan:

- Benoemen van die gevoelens; welke vooral
- Perceptie over gevoelens als problematisch of niet
- In hoeverre zijn andere mensen (school/ ouders/ broers/zussen en vrienden) op de hoogte van dit probleem?

Zo nee dan:

- Last van andere problemen; Welke dan

3) Omgaan met die gevoelens/problemen (eigen kring)

- ➔ Valt te denken aan onderstaande dingen: het rijtje wordt niet afgegaan voor elke respondent

- Werken/leren
- Wegstoppen (negeren)
- Afleiding zoeken
- Praten
- Piekeren

- Professionele hulp

- Wanneer nodig?
- Weet je welke mensen er bereikbaar zijn en waar kun je volgens jou het beste naar toe?
- Welk soort hulp? Huisarts, therapeut, schooldecaan, religieuze raadslieden?

- Heb jij al wel eens professionele hulp gehad? (zo ja bij wie, hielp het?)

- Welke hulp zou jij kiezen als je zulke problemen had en waarom?

- Wat zouden voor jou redenen zijn om geen hulp te zoeken?

- Financieel
- Stigma
- Angst
- Verwijzing
- Niet problematisch genoeg

- On-linehulp

- Supportgroep
- Forums
- Voorlichtingsites
- Chatrooms

4) Praten over emotionele gevoelens/problemen

- Met wie en waarom?
- Met wie praat je het liefst?
- Met wie zou je *niet* willen praten en waarom niet (schaamte voor ouders, bescherming van ouders, het niet snappen door ouders of de consequenties van het vertellen aan ouders).

5) Advies

- Wat zou jij een vriend/vriendin met zulke gevoelens adviseren te doen?

Bedankt voor het interview (overhandiging VVV bonnen).

Bijlage II

Achtergrondvariabelen

Tabel 1. *Achtergrondvariabelen respondenten*

Respondent nummer	Geslacht	Leeftijd	Etniciteit	Klas + niveau	Probleemherkenning ouders
1	M	15	Turks	3 HAVO	Wel
2	M	14	Nederlands	3 HAVO	Niet
3	V	15	Nederlands	4 HAVO	Wel
4	M	15	Nederlands	4 VMBO	Niet
5	V	14	Nederlands	4 VMBO	Wel
6	V	16	Nederlands	4 VMBO	Niet
7	V	15	Nederlands	3 VMBO	Wel
8	V	15	Marokkaans	3 VMBO	Niet
9	V	15	Turks	3 VMBO	Wel
10	M	16	Marokkaans	4 VMBO	Niet
11	M	16	Marokkaans	4 VMBO	Wel
12	V	15	Nederlands	3 VMBO	Niet
13	M	14	Nederlands	3 VMBO	Wel
14	M	15	Nederlands	3 VMBO	Niet
15	M	16	Marokkaans	4 VMBO	Niet
16	V	17	Nederlands	4 VMBO	Niet
17	V	16	Turks	4 VMBO	Wel
18	V	16	Nederlands	4 VMBO	Niet
19	M	16	Turks	3 VMBO	Niet
20	V	15	Marokkaans	4 VMBO	Wel
21	V	15	Marokkaans	3 VMBO	Wel
22	V	16	Marokkaans	1 VMBO	Niet
23	V	16	Marokkaans	3 VMBO	Wel
24	V	16	Nederlands	3 VMBO	Wel
25	M	16	Nederlands	3 VMBO	Wel
26	V	14	Turks	2 VMBO	Niet
27	M	15	Turks	3 VMBO	Niet
28	V	16	Turks	4 VMBO	Wel

Tabel 2. *Aantal jongens/meisjes per etniciteit (allochtonen en autochtonen)*

	Jongens	Meisjes
Allochtonen	6	9
Autochtonen	5	8
Totaal	11	17

Tabel 3. *Geslacht per etniciteit (Turks en Marokkaans)*

	Nederlands	Turks	Marokkaans
Jongens	5	3	3
Meisjes	8	5	4
Totaal	13	8	7

Tabel 4. *Probleemherkenning ouders wel/niet per etniciteit*

	Autochtoon	Turks	Marokkaans	Totaal
Probleemherkenning ouders	6	4	4	14
Geen probleemherkenning ouders	7	3	4	14

Bijlage III

Codeboom

Perceptie van problemen (etniciteit en sekse)

Probleemduiding

- Problematisch
  - Combinatie van factoren
- Normaal

Zelfherkenning emotionele problemen

- Eenzaamheid
- Onzekerheid

Probleemoplossing

- Zelf oplossen
  - Rol cultuur
    - Schaamte
  - Onbegrip omgeving
  - Anderen niet mee willen belasten
  - Niet zien dat anderen kunnen helpen (niet nodig om te vertellen)
  - Gaat vanzelf over

Communicatie met anderen (etniciteit en sekse)

Ervaren communicatiebelemmeringen

- Cultuur
- Schaamte

Gesprekspartners privé zaken

- Ouders
- Familie
- Vrienden

Zwijgzaamheid

- Angst voor reactie ouders/omgeving
- Niet tot last willen zijn
- Teleurstelling ouders
- Angst voor doorvertellen

Zwijgonderwerpen

- Privézaken (met buitenstaanders)
  - Liefde

Vertrouwen

- Familie
- Wantrouwen ander (externe hulp/hulp van buitenaf)

Bijlage IV

Vignet

Persoon A. is 15 jaar en zit in de derde klas van het voortgezet onderwijs.

Op school heeft A. niet veel vrienden en zit vaak alleen in de pauze. A. is ook erg onzeker over zichzelf.

Thuis brengt A. de meeste tijd door op de eigen kamer en voelt zich vaak erg gespannen en op zichzelf aangewezen. In bed valt A. moeilijk in slaap vanwege het vele gepieker over alles wat er moeizaam gaat thuis, op school en in de rest van het leven.